

ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ

ชีวประวัติและผลงาน
ของ Tatsukichi Minobe

ผู้ทำทนายสถานะของสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่นด้วยทฤษฎีว่าด้วยรัฐและแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม*

คอลัมน์ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจในวารสารวิชาการศาลปกครองฉบับก่อน ๆ นั้น ได้กล่าวถึงชีวประวัติและผลงานของนักกฎหมายมหาชนจากโลกตะวันตกมาแล้วหลายท่าน ถึงคราวที่จะต้องกล่าวถึงนักกฎหมายมหาชนจากโลกตะวันออกบ้าง ซึ่งนักกฎหมายมหาชนที่วารสารวิชาการศาลปกครองจะนำเสนอในฉบับนี้ คือ Tatsukichi Minobe (美濃部達吉, Minobe Tatsukichi) นักกฎหมายรัฐธรรมนูญชาวญี่ปุ่น ที่มีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1873-1948 ท่านผู้นี้เป็นนักกฎหมายที่ยืนหยัดความเห็นทางวิชาการของตน ภายใต้การปกครองระบอบจักรพรรดิจนต้องถูกคุกคามและลาออกจากตำแหน่งต่าง ๆ ในระหว่างที่ประเทศญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่สอง แต่เมื่อสิ้นสุดสงคราม นักกฎหมายท่านนี้ได้กลับมามีบทบาทสำคัญ ในการจัดทำรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและมีการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนกระทั่งปัจจุบัน

ประวัติและการทำงาน

Tatsukichi Minobe เกิดในปี ค.ศ. 1873 ที่จังหวัดเฮียวโงะ (Hyogo) โดยในปี ค.ศ. 1888 ท่านได้เดินทางเข้ามาศึกษาต่อที่นครโตเกียวและได้เข้าศึกษาวิชานิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว (Imperial University of Tokyo, To-Dai) และสำเร็จการศึกษาในปี ค.ศ. 1897 เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ท่านมีความประสงค์ที่จะศึกษาต่อ แต่ท่านเห็นว่า ตนเองนั้นเป็นนักศึกษาที่ไม่ได้มีความรู้ความสามารถมากนัก ประกอบกับการใช้ชีวิตนักศึกษาด้วยฐานะยากจนนั้นยากลำบาก อีกทั้งท่านยังต้องพึ่งพาพี่ชายในด้านการเงิน

* ข้อเขียนนี้คัดคว้าจากเอกสารภาษาอังกฤษและภาษาเยอรมันทำให้อาจมีความคลาดเคลื่อนจากภาษาญี่ปุ่นบ้าง ผู้เขียนขออภัยหากมีความผิดพลาดประการใด นอกจากนี้ ข้อเขียนนี้คัดคว้าและเรียบเรียงในลักษณะสรุปความ เพราะประวัติของท่านมีรายละเอียดและแง่มุมในการศึกษามากเกินกว่าจะบรรยายออกมาได้หมดภายในวารสารฉบับนี้

คัดคว้าและเรียบเรียงโดย นายนิติกร ชัยวิเศษ เจ้าหน้าที่ศาลปกครองชำนาญการพิเศษ
สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง

ท่านจึงละทิ้งความฝันที่จะศึกษาต่อและสมัครเข้าทำงานที่กระทรวงมหาดไทย อย่างไรก็ตาม การทำงานในกระทรวงมหาดไทยไม่ได้เป็นตามที่ท่านคาดหวังไว้ โดยท่านได้เขียนไว้ในบันทึกของท่านว่า

“งานนี้มันน่าเบื่อหน่าย ฉันต้องใช้พลังงานของฉันไปกับความวิตกกังวลโดยไม่มีโอกาสก้าวหน้า ทำให้ฉันรู้สึกว่าการกลับไปใช้ชีวิตในทางวิชาการอีกครั้ง”

ท่านจึงได้ติดต่อศาสตราจารย์ Ichiki Kitokuro¹ ของคณะนิติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว ตำแหน่งที่ปรึกษาของกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ซึ่งศาสตราจารย์ Ichiki ได้เตรียมการที่จะให้ท่านได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์การนิติบัญญัติเปรียบเทียบ (comparative legislative history) ซึ่งผลจากการกลับเข้าสู่ชีวิตในทางวิชาการนี้ทำให้ท่านได้ไปศึกษาต่อด้านกฎหมายเปรียบเทียบ ณ ทวีปยุโรป ด้วยทุนของกระทรวงศึกษาธิการในปี ค.ศ. 1899 โดยท่านได้เดินทางไปศึกษาทั้งในประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการต้องการให้ท่านเจาะจงศึกษาในมหาวิทยาลัยของประเทศเยอรมนีเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ศึกษาในทวีปยุโรป ท่านไม่ได้สนใจศึกษาด้านประวัติศาสตร์กฎหมาย แต่ต้องการที่จะศึกษาข้อความคิดของนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงอยู่ในเวลานั้น จนกระทั่งปี ค.ศ. 1902 ท่านได้สำเร็จการศึกษาและเดินทางกลับประเทศญี่ปุ่นเพื่อรับตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว แต่ด้วยเหตุที่ท่านสนใจศึกษาด้านกฎหมายมหาชนมากกว่าประวัติศาสตร์กฎหมาย เมื่อศาสตราจารย์ Ichiki ได้ลาออกจากตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านกฎหมายปกครอง ท่านจึงได้เข้ารับตำแหน่งดังกล่าวแทน และลาออกจากตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์การนิติบัญญัติเปรียบเทียบเพื่อทุ่มเทให้กับการศึกษากฎหมายมหาชน²

เมื่อกล่าวถึงการศึกษากฎหมายมหาชนของท่านแล้ว การที่ท่านต้องเดินทางไปศึกษาในประเทศเยอรมนีเป็นพิเศษ ก็ย่อมจะทำให้ท่านได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักกฎหมายมหาชนในช่วงเวลานั้นด้วย โดยท่านได้ศึกษาแนวคิดของนักกฎหมายเยอรมันไม่ว่าจะเป็น Georg Jellinek นักกฎหมายมหาชน

¹ Ichiki Kitokuro (1867-1944) สำเร็จการศึกษาจากคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว และได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศเยอรมนี หลังสำเร็จการศึกษาได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว และตำแหน่งระดับสูงในสำนักงานเลขาธิการกระทรวงมหาดไทย รวมถึงเคยเป็นสมาชิกสภาขุนนาง ผู้อำนวยการร่างกฎหมายของคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีกระทรวงวัง รวมถึงยังเคยเป็นประธานองคมนตรี ซึ่งในช่วงต้นปี ค.ศ. 1930 บุคคลผู้นี้ถูกจัดว่าเป็นผู้ทรงอำนาจที่อยู่ใกล้ชิดสมเด็จพระจักรพรรดินิกคังหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หลังจากปี ค.ศ. 1932 Ichiki ถูกโจมตีจากฝ่ายขวามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการตีความรัฐธรรมนูญแบบเสรีนิยม ทำให้เส้นทางการทำงานในหน่วยงานของรัฐของ Ichiki ต้องยุติลงในปี ค.ศ. 1936 Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, p. 297 (Note. 8).

² [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/figures.html> เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2568; Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, pp. 23-25.

ผู้คิดค้นทฤษฎีความเป็นนิติบุคคลของรัฐ และ Otto Mayer บิดาแห่งกฎหมายปกครองเยอรมัน จนได้รับการขนานนามจากนักศึกษาของท่านว่าเป็น Jellinek แห่งญี่ปุ่น³ หรือเป็นบิดาแห่งกฎหมายปกครองญี่ปุ่น⁴ โดยในขณะที่เป็นนักศึกษาที่ประเทศเยอรมนีท่านได้ศึกษาและแปลหนังสือกฎหมายปกครองเยอรมัน (Deutsches Verwaltungsrecht, 1895) ของ Otto Mayer และนำมาปรับใช้กับการเขียนตำรากฎหมายปกครองญี่ปุ่น และเมื่อท่านได้สำเร็จการศึกษาแล้วก็ได้แปลข้อเขียนของ Georg Jellinek และนำมาปรับใช้กับการเขียนตำราภาษาญี่ปุ่นของท่านเช่นเดียวกัน⁵

ผลงานที่สำคัญ : ทฤษฎีสมเด็จจักรพรรดิเป็นองค์กรของรัฐ (organ theory of the emperor, *Tennō kikanseisu*)

ในช่วงเวลาที่ Tatsukichi Minobe เป็นศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว นั้น ประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมจิ ค.ศ. 1889 (The Meiji constitution of 1889) ที่ได้ยกสถานะของสมเด็จจักรพรรดิไว้สูงสุด ดังนี้⁶

มาตรา 1 อาณาจักรญี่ปุ่นจักถูกปกเกล้าและปกครองโดยเชื้อสายแห่งสมเด็จจักรพรรดิ อันไม่ขาดสายไปชั่ววันรันดร์ (The Empire of Japan shall be reigned over and governed by a line of Emperors unbroken for ages eternal.)

มาตรา 3 องค์สมเด็จจักรพรรดิอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ (The Emperor is sacred and inviolable.)

มาตรา 4 สมเด็จจักรพรรดิเป็นประมุขแห่งอาณาจักร และเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยในตนเองและใช้อำนาจนั้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้ (The Emperor is the head of the Empire, combining in Himself the rights of sovereignty, and exercises them, according to the provisions of the present Constitution.)

³ John M. Maki, Book review, Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, by Frank O. Miller, Washington Law Review Vol. 40 No. 3, 1965, p. 661 (663).

⁴ Bernhard Diestelkamp, Zentaro Kitagawa, Josef Kreiner an others (eds.), Zwischen Kontinuität und Fremdbestimmung. Zum Einfluß der Besatzungsmächte auf die deutsche und japanische Rechtsordnung 1945 bis 1950, 1996, Tübingen : Mohr Siebeck, p. 139.

⁵ Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los angeles : University of California Press, p. 40.

⁶ คำแปลภาษาอังกฤษโดย Ito Miyoji, [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c02.html> เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2568.

จากบทบัญญัติข้างต้น ทำให้มีการตีความสถานะของสมเด็จพระจักรพรรดิตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นว่า ประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นรัฐครอบครัวที่มีผู้ปกครอง คือ สมเด็จพระจักรพรรดิผู้สืบทอดเชื้อสายมาจากเทพเจ้า รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นเป็นภาพสะท้อนของสารัตถะของประเทศญี่ปุ่น (*kokutai*) มิใช่ผลสัมฤทธิ์ของทฤษฎีรัฐธรรมนูญของยุโรป รัฐธรรมนูญมิได้จำกัดอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิ และได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระจักรพรรดิกับไพร่ฟ้า รัฐธรรมนูญจึงเป็นเพียงการประกาศความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ดำรงอยู่ก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญเท่านั้น กฎหมายต่าง ๆ คือ คำสั่งของสมเด็จพระจักรพรรดิ ส่วนสิทธิต่าง ๆ ของไพร่ฟ้านั้นเป็นสิ่งที่สมเด็จพระจักรพรรดิมอบให้เท่านั้น ซึ่งผู้ที่ตีความแนวทางนี้ คือ Hozumi Yatsuka⁷ และ Uesugi Shinkichi⁸ ศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว⁹

โดย Hozumi อธิบายว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิเป็นรัฐอธิปัตย์ได้ตามอำนาจโดยกำเนิด และอำนาจที่พระองค์ใช้เป็นอำนาจของพระองค์มาแต่กำเนิด...นี่คือลักษณะพิเศษของสารัตถะแห่งระบอบจักรพรรดิ (monarchical *kokutai*) [ซึ่งสารัตถะแห่งรัฐนั้นถูกแสดงออกในรูปแบบ] ที่เจตจำนงทางกฎหมายของรัฐ จะถูกกำหนดโดยเจตจำนงทางธรรมชาติของปัจเจกบุคคล ซึ่งลักษณะของระบอบจักรพรรดิของญี่ปุ่น ที่เจตจำนงธรรมชาติของปัจเจกบุคคลที่ถูกกำหนดไว้จะก่อตั้งเจตจำนงทางกฎหมายของรัฐ เจตจำนงของสมเด็จพระจักรพรรดิย่อมเป็นเจตจำนงของรัฐ สถาบันจักรพรรดิกับรัฐจึงเป็นสิ่งเดียวกัน หรือหากจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง สมเด็จพระจักรพรรดิคือรัฐ” ซึ่งในเวลาต่อมา Uesugi ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของ Hozumi ได้นำข้อความคิดนี้

⁷ Hozumi Yatsuka (1860-1912) สำเร็จการศึกษานิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว และได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศเยอรมนี โดยได้ศึกษาในสามเมืองกับนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่ เมือง Heidelberg กับ Hermann Schulze เมือง Berlin กับ Rudolf von Gneist และเมือง Strasbourg กับ Paul Laband หลังสำเร็จการศึกษาแล้วก็ได้เข้ารับตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญในมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว SKYA, WALTER A., Japan's Holy War, 2009, Duke Durham and London : University Press, pp. 54-55.

⁸ Uesugi Shinkichi (1878-1929) ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียวและเป็นลูกศิษย์ของ Hozumi หลังสำเร็จการศึกษาได้ไปศึกษาต่อที่เมือง Heidelberg ประเทศเยอรมนีเช่นเดียวกัน โดยได้ศึกษากับนักกฎหมายที่มีชื่อเสียง คือ Georg Jellinek และอยู่ร่วมบ้านกับ Jellinek อีกด้วย SKYA, WALTER A., Japan's Holy War, 2009, Duke Durham and London : University Press, p. 157. (เอกสารอ้างอิงเขียนชื่อ Jellinek ผิดเป็น Jellenik)

⁹ Heuse, Robert, “Die erste Phase des japanischen Konstitutionalismus : Zum 100. Geburtstag der Meiji-Verfassung vom 11. Februar 1889,” Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1989, S. 87 (94); การตีความแนวทางนี้เป็นการนำเอาตำนานการก่อตั้งประเทศญี่ปุ่นที่ว่า สมเด็จพระจักรพรรดินั้นสืบเชื้อสายมาจากเทพโอามาเทราสุ มาผนวกเข้ากับรัฐธรรมนูญโดยที่รัฐธรรมนูญไม่ต้องบัญญัติถึงเรื่องนี้เลย Ramaioli, Federico Lorenzo, From the gods of heavens : kokutai, myth and law in Japanese history, 1825-1947, Academia Letters, Article 2349, 2021, pp. 2-3, [Online], retrieved from <https://doi.org/10.20935/AL2349> เมื่อ 10 มีนาคม 2568.

ไปสร้างเป็นทฤษฎีที่เรียกว่า สมเด็จพระจักรพรรดิผู้เป็นรัฐอธิปัตย์ (emperor as sovereign theory, *Tennō Shukensetsu*)¹⁰

Tatsukichi Minobe ไม่เห็นด้วยกับการตีความดังกล่าว และได้นำเสนอแนวทางการตีความของตนเองในปี ค.ศ. 1903 ว่า “ในบรรดานักวิชาการที่อธิบายกฎหมายว่าด้วยรัฐของญี่ปุ่นนั้น มีนักวิชาการบางท่านที่อธิบายว่า สมเด็จพระจักรพรรดิเป็นผู้ทรงอำนาจรัฐในตัวเอง คำอธิบายเช่นนี้เป็นคำอธิบายที่ผิดพลาดในทางทฤษฎีกฎหมายจนไม่อาจที่จะยอมรับได้ เพราะแนวคิดทางกฎหมายในปัจจุบัน ยอมรับเฉพาะรัฐเท่านั้นที่จะมีอำนาจรัฐ สมเด็จพระจักรพรรดิจึงเป็นเพียงองค์กรของรัฐ...การตีความรัฐธรรมนูญไปในทางที่ตรงกันข้ามจึงเป็นเพียงความคิดอันไร้เดียงสาที่เกิดจากการเข้าใจข้อความคิดทางกฎหมายอันเป็นนามธรรม และเป็นความพยายามที่จะสร้างข้อความคิดทางกฎหมายขึ้นจากปรากฏการณ์ในความเป็นจริง...ถึงแม้ว่าสาระสำคัญของประเทศญี่ปุ่นในทางประวัติศาสตร์จะแตกต่างจากประเทศในทวีปยุโรป และก็ไม่จำเป็นต้องถูกเอียงกันเกี่ยวกับความสำนึกในชาติที่ว่าด้วยความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระจักรพรรดิ และความรักชาติที่ย่อมแตกต่างจากประชาชนในทวีปยุโรปอยู่แล้ว แต่ความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ แต่เพียงประการเดียวยังไม่เพียงพอที่จะอธิบายรัฐในปัจจุบัน และเราก็ไม่สามารถสร้างข้อความคิดทางกฎหมายโดยอาศัยความรู้สึกหรืออารมณ์ทางการเมืองได้ ซึ่งหากพิจารณาจากข้อความคิดทางกฎหมายในปัจจุบัน สาระสำคัญของประเทศญี่ปุ่นไม่ได้มีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากระบอบราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของประเทศในทวีปยุโรปเลย...บทบัญญัติของกฎหมายไม่ใช่ตำรากฎหมาย และข้อความคิดทางกฎหมายไม่ได้ถูกกำหนดโดยตรงด้วยบทบัญญัติของกฎหมาย วัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญจึงมิได้มีไว้เพื่ออธิบายข้อความคิดทางกฎหมาย มาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญของเราจึงหมายความว่า สาระสำคัญของประเทศของเรานั้นคือสถาบันจักรพรรดิ และจักรพรรดิสืบเชื้อสายอันเป็นนิรันดร์อย่างไม่มีขาดสายมาจากจักรพรรดิองค์ก่อน ๆ ...”¹¹

การตีความรัฐธรรมนูญดังกล่าวของท่านมีพื้นฐานมาจากการที่ท่านเห็นว่ารัฐเป็นองค์กรที่เป็นเอกภาพซึ่งมีกำลังอำนาจที่จะดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะเดียวกับมนุษย์ และในฐานะที่รัฐเป็นองค์กร รัฐย่อมมีอำนาจสูงสุดอยู่ในตัวเองและเป็นอำนาจของรัฐแต่เพียงผู้เดียว บรรดาองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ แบ่งออกเป็นองค์กรโดยตรง (direct organ) และองค์กรโดยอ้อม (indirect organ) ซึ่งองค์กรโดยตรงจะถูกก่อตั้งขึ้นโดยตรงจากกฎหมายพื้นฐานของรัฐ ส่วนองค์กรโดยอ้อม คือ องค์กรที่ได้รับมอบอำนาจมาจากองค์กรอื่นอีกชั้นหนึ่ง และมีสถานะต่ำกว่าองค์กรโดยตรง ซึ่งท่านเห็นว่าสมเด็จพระจักรพรรดิ

¹⁰ Bertolini, Elisa, WESTERN AND JAPANESE CONSTITUTIONAL THOUGHT IN THE SHAPING OF THE ROLE OF THE JAPANESE EMPEROR IN THE 1889 AND 1946 CONSTITUTIONS, *Historia Constitucional* No. 19, 2018, p. 641 (659); Junko Ando, *Die Entstehung der Meiji-Verfassung : zur Rolle des deutschen Konstitutionalismus im modernen japanischen Staatswesen*, 2000, München : Iudicium Verlag, S. 221-222.

¹¹ Minobe, “Kunshu no Kokuhojo no Chi-i,” *Hogaku Shirin*, 50 (November, 1903), 1-6 cited in Miller, Frank O., *Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan*, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, p. 27.

เป็นองค์กรโดยตรงของรัฐเพราะเป็นองค์กรที่ไม่ได้รับมอบอำนาจมาจากองค์กรอื่นใด และยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังเห็นว่ารัฐสภาก็เป็นองค์กรโดยตรงเช่นเดียวกับสมเด็จพระจักรพรรดิอีกด้วย ซึ่งการตีความเช่นนี้ ย่อมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐและขัดแย้งกับแนวทางการตีความที่ได้รับการยอมรับมาแต่เดิม ของ Itô Hirobumi ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ที่เห็นว่า บัลลังก์อันศักดิ์สิทธิ์ของสมเด็จพระจักรพรรดิถูกสร้างขึ้น เมื่อสวรรค์และโลกแยกออกจากกัน สมเด็จพระจักรพรรดิเป็นผู้สืบเชื้อสายอันศักดิ์สิทธิ์มาจากสวรรค์ และอยู่เหนือผู้อยู่ใต้การปกครองทั้งปวง ท่านจึงอยู่ในฐานะที่จะต้องได้รับการเคารพสักการะและไม่อาจ ถูกล่วงละเมิดได้ บัลลังก์ของพระองค์มีอำนาจปกเกล้าและปกครองรัฐ บทบัญญัติใด ๆ ที่ว่าด้วยอำนาจอธิปไตย มิใช่การสร้างความสัมพันธ์ทางกฎหมายใด ๆ ขึ้นมาใหม่ โครงสร้างทางอำนาจดั้งเดิมจะยังคงอยู่ และจะได้รับการประกันให้มั่นคงยิ่งขึ้น¹² ด้วยเหตุนี้ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญและการก่อตั้งรัฐสภา มิได้ประกันสิทธิหรืออำนาจแก่บุคคลหรือองค์กรใด ๆ แต่เป็นเพียงแสดงความเมตตากรุณาของผู้ปกครอง เท่านั้น¹³ อย่างไรก็ตาม Tatsukichi Minobe มิได้เห็นว่ารัฐสภามีสถานะเท่าเทียมสมเด็จพระจักรพรรดิ เสียทีเดียว โดยท่านได้แบ่งแยกระหว่างผู้ใช้อำนาจปกครอง เช่น สมเด็จพระจักรพรรดิ กับผู้มีส่วนร่วม ในการใช้อำนาจปกครอง เช่น รัฐสภาและองค์กรที่มาจากการเลือกตั้ง แต่กระนั้น แม้ว่ารัฐสภามีสถานะ ที่ต่ำกว่าสมเด็จพระจักรพรรดิ แต่ตามกฎหมายนี้ อำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิย่อมต้องถูกจำกัดลง เพราะถือว่ามืองค์กรของรัฐโดยตรงอื่นที่ดำรงอยู่ ทำให้รัฐสภาไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังคำสั่งของสมเด็จพระจักรพรรดิ และสมเด็จพระจักรพรรดิมิได้เป็นเนื้อเดียวกันกับรัฐอีกต่อไป แต่เป็นเพียงองค์กรของรัฐเท่านั้น นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่า รัฐนั้นเป็นองค์กรรวมของปวงชนชาวญี่ปุ่นที่มีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งท่านมีความเห็นเกี่ยวกับปวงชนแตกต่างไปจากผู้ร่างรัฐธรรมนูญ เพราะเมื่อกล่าวถึงปวงชนแล้ว ท่านมิได้หมายถึง “ไพร่ฟ้า” แต่หมายถึง “ปัจเจกบุคคล” ที่มีสิทธิเรียกร้องด้วยการเลือกและกำหนด ตัวผู้แทนของตน โดยท่านมีความต้องการที่จะสร้างรัฐสภาที่มีความรับผิดชอบและยกระดับความสำคัญ ของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญที่จะเป็นผู้รับมอบอำนาจมาจากปวงชนเท่านั้นและไม่อยู่ภายใต้การควบคุม ของสมเด็จพระจักรพรรดิ¹⁴

ในช่วงต้นของการตีความรัฐธรรมนูญของ Tatsukichi Minobe ยังไม่ก่อให้เกิดปัญหากับนักกฎหมายท่านอื่นมากนัก แต่ในระยะหลังข้อเขียนของท่านได้วิพากษ์วิจารณ์ Uesugi มากขึ้นเป็นลำดับ จนในปี ค.ศ. 1912 ได้เกิดการโต้แย้งและโต้เถียงระหว่างท่านกับ Uesugi อย่างรุนแรง¹⁵ โดย Uesugi ถึงขั้นกล่าวหาว่า

¹² Colegrove, Kenneth, “The Japanese Emperor,” *The American Political Science Review* Vol. 26 No. 4, 1932, pp. 642 (644-645).

¹³ Neumann, Reinhard, Minobe Tatsukichis Einfluß auf die demokratische Bewegung der Taishôzeit (1912-1926), NOAG 123 (1978), S. 11 (17).

¹⁴ *Ibid*, S. 11 (17-18).

¹⁵ Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, p. 28.

ความนอกritzของ Minobe กำลังทำลายสารัตถะแห่งรัฐอันเป็นคุณลักษณะพิเศษของประเทศญี่ปุ่น การที่ Minobe กล่าวว่ารัฐ คือ หน่วยที่มีสภาพบุคคลทางกฎหมายโดยมีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐนั้นฝ่าฝืนต่อสารัตถะของประเทศญี่ปุ่น เพราะสำหรับ Uesugi แล้ว อำนาจอธิปไตยนั้นดำรงอยู่ในตัวสมเด็จพระจักรพรรดิ เป็นอำนาจที่เด็ดขาดไม่อาจแบ่งแยกได้ และไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายใด ๆ ซึ่งในปี ค.ศ. 1913 Uesugi จึงได้ก่อตั้งกลุ่มที่ชื่อว่าสมาคมดอกเพาโลเนีย (Paulownia Flower Society, *Tōkagakkai*) เพื่อปกป้องสารัตถะแห่งประเทศและต่อต้านทฤษฎีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นองค์กรของรัฐ ซึ่งสมาชิกของกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยนักวิชาการชินโตชาตินิยมหัวรุนแรง นายทหารและข้าราชการ¹⁶

Tatsukichi Minobe รู้สึกประหลาดใจต่อการกระทำและวิธีการของ Uesugi อย่างมาก โดยท่านได้เขียนไว้ในบันทึกเมื่อปี ค.ศ. 1912 ว่า “วิธีการที่ Uesugi ใช้นั้น คือ การโจมตีว่าฉันใช้ทฤษฎีองค์กรของรัฐมาอธิบายสถานะของสมเด็จพระจักรพรรดิเพื่อปฏิเสธสารัตถะของประเทศญี่ปุ่นและทำให้ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นรัฐประชาธิปไตย ซึ่งจนกระทั่งทุกวันนี้ฉันยังไม่เข้าใจการโจมตีดังกล่าวเลย หากแม้ว่าการโจมตีดังกล่าวเป็นการกระทำของอันธพาลข้างถนนที่ไม่รู้เรื่องราวก็คงจะเป็นที่เข้าใจได้ แต่นี่คือ Uesugi ผู้เป็นศาสตราจารย์ทางกฎหมายที่คุ้นเคยกับข้อคิดว่าด้วยองค์กรของรัฐเป็นอย่างดี และเมื่อไม่นานมานี้ Uesugi เองก็เคยใช้ทฤษฎีเดียวกันนี้...ฉันถึงกับพูดไม่ออกเลยที่เขาใช้โอกาสนี้ในการกล่าวหาว่าฉันเป็นคนคิดคดทรยศ ถ้าหากกรณีนี้เป็นความเห็นแตกต่างทางวิชาการ ฉันยินดีที่จะยอมรับการทำทายนี้อยู่ เพราะเรามักถกเถียงกันในประเด็นทางวิชาการกฎหมายอยู่บ่อยครั้ง แต่ครั้งนี้ไม่ใช่ความเห็นแตกต่างทางวิชาการอีกต่อไปแล้ว เขาได้ใช้สารัตถะของประเทศเป็นดาบใหญ่เหวี่ยงลงมาจากที่สูง...ฉันเองก็เริ่มจะได้ยินข่าวมาบ้างว่ามีความเคลื่อนไหวในกระทรวงศึกษาธิการที่จะบังคับให้ฉันลาออกจากตำแหน่ง”¹⁷

ถึงแม้จะมีการต่อต้านจากนักวิชาการฝ่ายตรงข้าม แต่เป็นการต่อต้านในระยะเวลาไม่นานนัก เพราะ Hozumi ได้เจ็บป่วยและเกษียณจากมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียวไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1910 ส่วน Uesugi ที่เข้ามารับตำแหน่งแทน Hozumi ได้ถึงแก่กรรมไปในปี ค.ศ. 1929 นับแต่นั้นเป็นต้นมา Tatsukichi Minobe จึงไร้คู่แข่งทางวิชาการในวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญในมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียวจนกระทั่งท่านเกษียณอายุในปี ค.ศ. 1934 อิทธิพลคำสอนของท่านปรากฏตามบันทึกของกระทรวงศึกษาธิการในปี ค.ศ. 1935 ที่พบว่า มีนักวิชาการชั้นนำสนับสนุนทฤษฎีของท่านถึง 18 คน จากจำนวนนักวิชาการทั้งหมด 30 คน

¹⁶ SKYA, WALTER A., Japan's Holy War, 2009, Duke Durham and London : University Press, p. 158.

¹⁷ Taikan Zappitsu cited in Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, p. 29.

นอกจากนี้ ท่านยังได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาขุนนาง (House of Peers) ในปี ค.ศ. 1932 อีกด้วย¹⁸ ถึงแม้ว่าคำสอนของท่านได้รับการยอมรับนับถือในโลกทางวิชาการและถูกนำไปใช้ในการฝึกอบรมข้าราชการ แต่กระนั้น อิทธิพลของ Uesugi ที่มักจะได้รับเชิญไปบรรยายในโรงเรียนทหารยังไม่หมดสิ้นไปทีเดียว และจะกลายเป็นสิ่งที่ย้อนกลับมาทำร้ายท่านในภายหลัง¹⁹

ในช่วงปี ค.ศ. 1930 เป็นต้นมา กลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรงได้มีบทบาททางสังคมและการเมืองมากขึ้น เป็นลำดับ ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมประการอื่น ๆ ได้ทำให้กลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรง และทหารได้แทรกซึมเข้าไปในองค์กรทางการเมือง²⁰ และสังคมของประเทศญี่ปุ่นได้เดินไปในกระแส แห่งเผด็จการทหาร ทำให้ท่านในฐานะที่เป็นบุคคลที่เป็นหัวหอกของกระแสความคิดเสรีนิยมตกเป็นเป้า ของการโจมตี²¹ โดยในปี ค.ศ. 1930 Minoda Kyoki ผู้สมานแนวคิดของ Uesugi ได้เขียนบทความโจมตีท่าน โดยใช้ชื่อบทความว่า “ดร.Minobe ผู้นิยมอนาธิปไตย” (Dr.Minobe the Anarchist, *Museifu Shugisha Minobe Hakushi*) และตามมาด้วยข้อเขียนอีกหลายชิ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1934 นายพล Kikuchi Takeo ได้ตั้งคำถามในสภาขุนนางว่า เหตุใดรัฐบาลจึงล้มเหลวที่จะกวาดล้างหนังสือของ Minobe ที่ใช้สอน อยู่ในมหาวิทยาลัยหลวงแห่งโตเกียว โดยอ้างว่าหนังสือดังกล่าวขัดแย้งต่อสภารัตถะแห่งชาติและขัดขวาง ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ซึ่ง Tatsukichi Minobe ยืนยันว่า ความเห็นของตนนั้นถูกต้อง เพราะเป็นเรื่อง ที่เคยโต้แย้งจนได้ช้อยุดกันมานานแล้ว แต่การยืนยันความเห็นดังกล่าวกลับทำให้สถานการณ์แย่ลง เพราะในเวลานั้นมีกลุ่มข้าราชการและทหารที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของท่าน ทำให้ท่านถูกตำหนิ อย่างเปิดเผยทั้งในสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) และสภาขุนนาง รวมถึงยังถูกฟ้อง ด้วยข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (*lèse-majesté*) ต่อศาลแห่งเมืองโตเกียว รวมถึงมีความพยายาม ที่จะทำให้ท่านยอมรับว่าแนวคิดของท่านเป็นเรื่องนอกรีตและละทิ้งซึ่งแนวคิดนั้นเสีย แต่ท่านได้ตอบว่า “ข้อกล่าวหาทั้งหลายนั้นมีที่มาจากการศึกษาวิจัย หากฉันจะต้องกลายเป็นอาชญากรเพราะการทำสิ่งเหล่านั้น ฉันทำได้แต่เพียงก้มหัวและยอมรับโทษเท่านั้น ฉันไม่ได้ตีความว่าสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นเพียงแค่องค์กรของรัฐ และฉันยังคงเชื่อว่าทฤษฎีของฉันถูกต้องและไม่คาดคิดว่ามันจะเป็นอาชญากรรม” อย่างไรก็ตาม

¹⁸ Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los angeles : University of California Press, p. 26-28, 200.

¹⁹ Neumann, Reinhard, Minobe Tatsukichis Einfluß auf die demokratische Bewegung der Taishōzeit (1912-1926), NOAG 123 (1978), S. 11 (23).

²⁰ NAKO KUMADA, THEOCRACY VS CONSTITUTIONALISM IN JAPAN : CONSTITUTIONAL AMENDMENT AND THE RETURN OF PRE-WAR SHINTO NATIONALISM, Research paper No. 310, S. RAJARATNAM SCHOOL OF INTERNATIONAL STUDIES SINGAPORE, 2018, pp. 11-12.

²¹ Kazuo Kawai, “Sovereignty and Democracy in the Japanese Constitution,” The American Political Science Review Vol. 49 No. 3, 1955, p. 663 (671).

ด้วยแรงกดดันมากมายทำให้ท่านต้องลาออกจากตำแหน่งสมาชิกสภาขุนนางในปี ค.ศ. 1935²² และหนังสือของท่าน 3 เล่ม ถูกรัฐบาลประกาศให้เป็นหนังสือต้องห้าม²³ ทำให้ท่านต้องลดบทบาทของตนเองในด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญและเน้นศึกษากฎหมายปกครองไปจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ท่านได้กลับคืนสู่วงการวิชาการอีกครั้ง และนำเสนอความคิดเห็นในวงวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญเสมือนน้ำที่ระเบิดออกจากเขื่อน และยังได้ตีพิมพ์หนังสือทั้ง 3 เล่มของท่านใหม่อีกครั้ง รวมทั้งท่านยังได้รับแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรีให้เป็นกรรมการศึกษาปัญหาทางรัฐธรรมนูญและได้รับแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรีเพื่อสนับสนุนการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกด้วย ซึ่งจากการทำหน้าที่ดังกล่าวทำให้ท่านมีความประสงค์ที่จะเขียนคำอธิบายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ด้วย แต่ด้วยอายุที่มากและอาการป่วยในช่วงปี ค.ศ. 1946-1948 จึงทำให้ท่านไม่อาจผลิตผลงานทางวิชาการออกมาได้ดีมากนัก จนกระทั่งท่านถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1948 โดยที่ท่านยังคงทุ่มเทอยู่กับงานเขียนจนเกือบจะถึงนาทีสุดท้ายของชีวิต²⁴

ทฤษฎีสมเด็จพะจักรพรรดิเป็นองค์กรของรัฐของ Tatsukichi Minobe นับว่าเป็นหมุดหมายทางความคิดที่สำคัญในวงวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นในขณะนั้น เนื่องจากการที่สมเด็จพะจักรพรรดิเป็นหนึ่งในองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยที่มีหลายองค์กร ทำให้สมเด็จพะจักรพรรดิและองค์กรอื่นของรัฐแต่ละองค์กรย่อมมีอำนาจจำกัดตามขอบเขตภารกิจของตน ทฤษฎีของท่านจึงมีผลเป็นการจำกัดอำนาจรัฐไปในตัวด้วย²⁵ นอกจากนี้ การตีความรัฐธรรมนูญของท่านยังเป็นการตีความรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับในรัฐที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ องค์กรของรัฐและประชาชนตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ซึ่งแตกต่างจากการตีความของนักกฎหมายอนุรักษนิยมท่านอื่น ๆ ที่เห็นว่า รัฐธรรมนูญมิได้ก่อตั้งความสัมพันธ์ใด

²² Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, pp. 204, 215-216, 240-243; ผู้เขียนเห็นว่า การที่ Minobe กล่าวว่า ทฤษฎีของท่านไม่ได้ตีความว่าสมเด็จพะจักรพรรดิเป็นเพียงองค์กรของรัฐนั้นน่าจะหมายความว่า สมเด็จพะจักรพรรดิเป็นองค์กรของรัฐในทางกฎหมาย แต่ในทางสังคม สมเด็จพะจักรพรรดิอาจมีสถานะที่สูงส่งและเป็นที่สักการะก็ได้ เพียงแต่ว่าผู้ที่ต้องการโจมตีท่านนั้นได้ตัดเอาเพียงข้อความบางตอนของทฤษฎีของท่านมาใช้เป็นเครื่องมือ See also John M. Maki, Book review, Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, by Frank O. Miller, Washington Law Review Vol. 40 No. 3, 1965, p. 661 (663-664).

²³ SKYA, WALTER A., Japan's Holy War, 2009, Duke Durham and London : University Press, p. 91; [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://www.ndl.go.jp/modern/e/cha4/description04.html> เมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2568.

²⁴ Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press, pp. 256-260.

²⁵ Pittau, Joseph, Reviewed Work : Minobe Tatsukichi no shisōshiteki kenkyū (Intellectual and Historical Studies in Minobe Tatsukichi) By Ienaga Saburō, Monumenta Nipponica Vol. 20 No. 3/4, 1965, p. 468 (470).

ขึ้นมาใหม่ โดยยึดถือความสัมพันธ์เดิมก่อนหน้านี้ที่มีรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรมาประกอบ การปรับใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการลดคุณค่าในความเป็นกฎหมายของรัฐธรรมนูญลง²⁶

การยืนหยัดในหลักวิชาอย่างเข้มแข็งของ Tatsukichi Minobe แม้ว่าจะถูกข่มขู่คุกคาม แต่ก็นับว่าเป็นแบบอย่างให้นักกฎหมายรุ่นหลังได้ยึดถือและดำเนินรอยตาม ซึ่งการกระทำของท่าน อาจจะตรงกับสุภาษิตภาษาละตินที่ว่า *fiat iustitia, et pereat mundus* (จงประສาพความยุติธรรม แม้ว่าโลกาจะวินาศก็ตามที) เพราะหลักวิชาที่ถูกต้องไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ ก็คือหลักวิชาที่ถูกต้องอยู่เสมอ

งานเขียนชิ้นสำคัญของ Tatsukichi Minobe

<i>Kempō Kōwa</i>	(Lectures on the Constitution, 1912)
<i>Nihon Kempō</i>	(The Constitution of Japan, 1921)
<i>Kempō Satsuyō</i>	(Essentials of the Constitution, 1923)
<i>Kempō Seigi</i>	(Commentary of the Constitution, 1927)
<i>Nihon Gyōseihō</i>	(Japanese Administrative Law, 1909)

รายชื่อผลงานส่วนใหญ่อยู่ในหน้า 365-366 ของ Miller, Frank O., Minobe Tatsukichi : Interpreter of Constitutionalism in Japan, 1965, Berkeley and Los Angeles : University of California Press.

²⁶ See Colegrove, Kenneth, "The Japanese Emperor," The American Political Science Review Vol. 26 No. 4, 1932, pp. 642 (650-652).